

תורת החכמים

גיליון שבועי להנחלת תורת רבותינו חכמי ספרד זיע"א
 יוצא לאור על ידי מכון חכמי ספרד רח' הרב צבאן 9 נתיבות
 טל' 077-5535280 | פקס 077-5535281 | מייל toratsfarad@gmail.com

עיר	כניסה	יציאה	ר"ת
י"ם	17:26	18:18	18:59
ת"א	17:23	18:15	18:56
חיפה	17:24	18:16	18:57
ב"ש	17:25	18:17	18:58

שבת תצוה תש"פ

גיליון קנ"ד

תולדות החכמים

רבינו שאול ישועה אביטבול זיע"א

רבינו נולד בסביבות שנת תצ"ט בעיר 'צפרו' אשר במרוקו, לאביו רבי יצחק שהיה מחכמי העיר. בצעירותו למד לפני אביו ולפני הגאון רבי אהרן זוכרי. כשבגר מעט עבר ללמוד בישיבתו של הגאון רבי אליהו הצרפתי בעיר 'פאס' הסמוכה. רבינו ראה ברבי אליהו את רבו המובהק וכינה אותו בתואר משי"ח [מורי שיחיה] כמו כן קיבל תורה גם מזקני חכמי עירו ובכללם הגאון רבי יוסף עטיא.

שער הספר אבני קדש משנת תרצ"ד

לימים הוסמך רבינו לדיין ע"י רבי אהרן זוכרי הנזכר. רבינו שימש כראש ישיבה אשר שכנה בבית הכנסת "תאזיז", תלמידיו הידועים לנו הם רבי אברהם אציני, רבי שלמה אביטבול ורבי יהודה אלבאז, שלשלתם הוסמכו על ידו לרבנות והשניים הראשונים אף ישבו עמו בדין.

רבינו היה מושך בעט סופר ולשונו היתה שנונה וחדה, וזכותם יחד עם גאונותו העצומה חרט חידושים שהידש בפרשנות התורה בתלמוד ובהלכה, חלקם נאספו בקובץ 'אבני קדש' (ממנו נערך המאמר בסמוך) שלימים צורף כנספה לספרו הגדול "שו"ת אבני שיש". כבר מראשית דרכו בהוראה נהג לכתוב פסקי דין נוממקים החל מהתלמוד וכלה באחרונים כולל כתבי יד עתיקים שהיו באמתחתו. פסקיו ותשובותיו עוסקים בעיקר בענייני אבה"ע וחומ"י. לרבינו נשלחו שאלות מכל רחבי מרוקו, שעליהם נדרש להשיב. את תשובותיו היה רגיל לשלוח לעיונו של רבו המובהק רבי אליהו הצרפתי לבקש ממנו את חוות דעתו.

אחד הדברים שרבינו היה מומחה בצורה יוצאת דופן הוא בצורת הבדיקות ומנהגי הטריפות, כל הספיקות שהיו מתעוררות בעניינים אלו היו מובאים להכרעתו. עם השנים כתב בסוגיות אלו חידושי הלכה רבים. כמו כן היה מוזהל מומחה, זוכה למול בחייו למעלה מאלף חמש מאות תינוקות.

באופי חזק ניהן רבינו, לא נשא פני איש ולא החניף לאדם, לשונו היתה חדה ושנונה בה היכה לכל סורר ומורה ומי שלא היתה התנהגותו בדרך הישר. מסופר שבזמנו היו כמה מבני הקהילה שלא ראו בעין יפה את תוכחותיו שיצאו ממקום טהור והלכו והלשינו עליו למושל בכל מיני תאנות וטענות עד שהוצרך לגלות מעירו לעיר 'פאס'. בני העיר שנשארו ללא מורה הוראה הרגישו בחסרונם ומיהרו ושלחו ציר בנחרים מטובי העיר אל רבי הגאון רבי אליהו הצרפתי על מנת שיבוא עמו בדברים וירצה אותו לשוב לעירו והם מצדם מתחייבים לסור למשמעתו ולמרותו, ואכן מאמציהם נשאו פרי ורבינו חזר לעירו ולכסאו.

ספריה גדולה היתה לרבינו אשר היתה עשירה בספרים בנושאים מגוונים, ספריתו התעשרה גם מכספי נדיבים שנתנו לו כסף רב במסר מותם על מנת שירכוש בהם ספרים וישאילם לאחרים, ואכן רבינו היה משאיל את ספריו לכל דורש בחפץ לב על מנת לזכות את הרבים.

ידוע לנו שהיה לרבינו שלשה בנים מאשתו הראשונה 'אמיליה' הראשון הוא בנו הגאון רבי רפאל - הניח אחריו חידושי תורה וחידושים על ההגדה (חלקם נודפסו בתוך קובץ 'אבני קדש'). בנו השני הוא רבי יוסף, תלמיד חכם בעל שיעור קומה, הניח אחריו חידושי תורה (חלקם הודפסו ע"י בנו) ונמנה על סופרי העיר. ובנו השלישי הוא רבי אברהם. מאשתו השנייה ידוע לנו כן בשם רבי שלמה. כמו כן היתה לרבינו בת בשם 'דבקה' אותה השיא לתלמידו הגאון רבי יהודה אלבאז ממנה יצאו שושלת רבני אלבאז בצפרו מהם חכמים פוסקי הלכה מרביצי תורה משוררים וראשי קהילה.

רבינו נלב"ע בכ"ה אלול תקס"ט והוא בן שבעים שנה, והובא למנוחות עולמים בעיר מולדתו 'צפרו'.

תורתו מנן לנו, היא מאירת עינינו, הוא ימליץ טוב בעדינו.

מדוע חשב משה למנות את אהרן לכהן גדול?

ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך (כח, א)

ותירץ, כי מה שאין לעשות איסור כדי להציל את חבירו, מתייחס למציל את היחיד, אך אם עושה איסור במטרה להציל רבים, מותר. אשר על כן, ראה אהרן חובה לעצמו לעשות את העגל, ובכך להציל את כלל ישראל מעוון. וכן מצינו (ברכות מז): שרבי אליעזר שיחרר את עבדו הכנעני, על אף שהמשיחרר את עבדו מבטל מצוות עשה של "לעלם בקהם תעבדו" (ויקרא כה, מז), עם זאת, כיוון שלצורך מצוה שיחררו, שהיה צורך בו להשלמת מנין לתפילה, מותר הדבר שהרי מצוה זו, צורך רבים היא. עכ"ד מהר"יט אלגאזי.

עוד מקדים רבינו, את דברי הי'לקוט ראובני (פ"י ואתחנן אות ע"ט), אמר הקב"ה למשה 'אתמול, שברת את הלוחות, ועכשיו אתה מבקש להיכנס לארץ?!'. משמע, שבשירת הלוחות היה מעין עוון, שבשבילו לא היה ראוי שמשנה יכנס לארץ. אך מאחר, שכונותו היתה לטובה, שאמר 'מוטב שידונו את ישראל כפנויה ולא כאשת איש' (ע"י שמוד" פ"י מג סי' א), ומאחר, שחטאו זה, היה במטרה להציל את ישראל מעוון חמור יותר, אדרבה מעשה שירת הלוחות למצווה יחשב, כמבואר בגמ' (שבת פז) שאמר ה' למשה "אָשֶׁר שְׁבַרְתָּ" (שמות לו, א) יישר כחך ששברת.

וע"פ זה, מבאר רבינו את דברי המדרש הנזכר בראש המאמר, 'כשאמר ה' למשה "אָתָּה הַקָּרֵב אֱלִיךָ" - הרע לו, משום שסבר שחטא אהרן במה שעשה את העגל ובנה מזבח, וא"כ כיצד יתכן לתת לאהרן את הכהונה שהיא ככלי כפרה לישראל (שמקריבים הם קרבנות לכפר על נפשותינו לפני ה'), הלא אין קטיגור נעשה סניגור (ברכות נט). השיבו ה' למשה 'תורה היתה לי ונתתיה לך', כלומר, מה שחטא אהרן בכדי להציל את ישראל מעוון אינו איסור, ולמצוה ייחשב לו, כיון שכונותו היתה לשם שמיים ולטובת כלל ישראל ולכן אין כל מניעה מצידו לשמש ככהן גדול. והראיה לזה היא, 'תורה היתה לי ונתתיה לך', שאף אתה שברת את הלוחות הראשונות, והיה מן הראוי שלא ינתנו על ידך הלוחות השניות, ובכל זאת, נתתם על ידך. וזאת, משום שכונותך היתה לשם שמים ולטובת כלל ישראל, כאמור, ואין כמעשיך פגם. כן הדבר הזה, אצל אהרן שעשה את העגל, אָל לך לחשוש על מינויו, כי לא קטיגור ברא לו אלא סניגור, ויבוא טהור ויעסוק בטהרות.

מובא במדרש (שמוד" פ"י לו פ"י ד), כאשר הורה ה' למשה לתת את הכהונה לאהרן אחיו, ואמר לו "אָתָּה הַקָּרֵב אֱלִיךָ" - הרע לו. אמר לו ה' 'תורה היתה לי ונתתיה לך'.

והדברים תמוהים, היאך יעלה על הדעת שמשנה רבינו העניו מכל אדם, יקנא באהרן אחיו על מינויו לכהן גדול? וכן יש להבין את תשובת ה' שענה 'תורה היתה לי ונתתיה לך'.

ומבאר רבינו הגאון **ישועה אביטבול** (ראה אודותיו במדור הסמוך) בספרו **אבני קדש** בהקדים את דברי המדרש (ויקרא פ"י פ"י א), שבזמן שעלה משה לקבל את התורה, הלכו ישראל אצל אהרן, ואמרו לו "קום עשה לנו אֱלֹהִים" (לב, א). אהרן בשמעו זאת, נתיירא מאד, שנאמר "וַיֵּרָא אֶהָרֹן וַיֵּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו" (שם, ה) - נתיירא מהזבוח לפניו. (וַיֵּרָא כמו וַיֵּרָא) אמר אהרן, 'מה אעשה, הרי הרגו את חור שהיה נביא, והוכיח את ישראל שלא לעשות את העגל, אם אמנע מהם גם אני לעשות את העגל, הרי הם הורגים אותי שאני כהן, ואז יתקיים בהם הפסוק "אִם יִהְיֶה בְמִקְדָּשִׁי אֲדֹנָי כֹּהֵן וַיִּבְיֵא" (איכה ב, כ) ומיד הם גולים'. ולשם הצלת ישראל מהזגלות עשה אהרן את העגל. דבר אחר, "וַיֵּרָא אֶהָרֹן" מה ראה? [התבונן], אם בונים הם אותו, זה מביא צרור וזה אבן, ונמצאת מלאכתם כָּלָה בבת אחת, אך אם אני אבנהו לבדי, הרי שאני מתעצל במלאכתי, [ועד אז] משה רבינו יורד, ומעבירה לע"ז (כלומר לא יעלה בידם לבנותה). דבר אחר, "וַיֵּרָא אֶהָרֹן" מה ראה? [התבונן], אם בונים הם אותו - הסרחון נתלה בהם, מוטב שייתלה הסרחון בי ולא בישראל.

הצד השווה שבכל הטעמים שאע"פ שאהרון חטא בה שעשה את העגל, מכל מקום כוונתו היתה לשם שמיים, כדי להציל את ישראל מעוון.

עוד מקדים רבינו את דברי הגאון מהר"יט אלגאזי בספרו 'שארית יעקב' (פרשת שמ"י) שהקשה, מדברי הגמ' (שבת ד.) שאסור לאדם לרדות פת מהתנור בשבת, שהדיק רעהו (בשבת), קודם שתיאפה, בכדי להציל את חבירו מאיסור תורה (אם תיאפה הפת), אף שזהו איסור דרבנן בלבד (ע"י שבת קי"ז), משום שאין לאדם לעשות אף לא איסור קל, בכדי להציל את חבירו מאיסור, ואפילו חמור יותר. וא"כ כיצד יתכן שיעשה אהרן עבודה זרה, כדי להציל את ישראל?

